

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 18
Спецвипуск: Проблеми історії в сучасному науковому дискурсі

Рівне – 2010

Збірник наукових праць

«Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 18. – Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2010. – Спецвипуск: Проблеми історії в сучасному науковому дискурсі. – 296 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне);

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України
часопис „Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії”
визнано фаховим виданням у галузі історичних наук

Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 4 від 27 листопада 2009 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2010

- ✓ створення першої моделі "доступного" народного авто;
- ✓ заохочення родин з дітьми (виплата допомоги) за рахунок податку на холостяків і бездітні пари;
- ✓ введення прогресивного оподаткування;
- ✓ захист селян від несприятливих капризів природи й коливань цін на сільськогосподарську продукцію на світовому ринку;
- ✓ захист боржників від примусового стягнення боргу шляхом опису й продажу майна (боржників по квартплаті від виселення) тощо.

Джерела та література

1. Thamer H.-U. Verfügung und Gewalt. Deutschland 1933-1945 / H.-U.Thamer. – B., 1986.
2. Voelkischer Beobachter. – 18/19 Juni 1933.
3. Focke H., Reimer U. Alltaguntern Hackenkreuz / H.Focke, U.Reimer. – Hamburg, 1987.
4. Klose W. Generation in Gleichschritt. – Hamburg, 1964.
5. Ширер У. Взлет и падение третьего рейха / У.Ширер. – Т.1. – М., 1991.
6. Hellfeld M., Klönne A. Die betrogene Generation Jugend in Deutschland unter der Faschismus / M.Hellfeld, A.Klönne. – Köln,1985.
7. Аникеев А.А., Кольга Г.И., Пуховская Н.Е. НСДАП: идеология, структура и функции / А.А.Аникеев, Г.И.Кольга, Н.Е.Пуховская.. – Ставрополь, 2001.
8. Нюрнбергский процесс над главными немецкими военными преступниками: Сборник материалов. – Т.1. – М., 1957.
9. Überhorst H. Elite für die Diktatur. Die nationalpolitischen Erziehungsanstalten. 1933-1945 / H.Überhorst.. – Düsseldorf, 1969.
10. Schneider Ch. Das Erbe Napola: Versuch einer Generationengeschichte des Nationalsozialismus / Ch.Schneider. – Hamburg, 1996.
11. Кноп Г. «Дети» Гитлера / Пер. с нем. А. Чикишева / Г. Кноп. – М., 2004.
12. Westernhagen D. von. Die Kinder der Täter: Dritte Reich u.d. Generation danach / D. von. Westernhagen. – München, 1988.
13. ErlaS des RmfWEu. V.v. 7.10.1937// Gamm H.-J. Deutsche Identität in Europa / H.-J.Gamm. – Münster; u.a., 2001.
14. Gesefz über die Hitlerjugend vom 1. Dezember 1936// www.dhm.de/lemo/html/dokumente/hjgestz/06.01.

УДК 94.009.17(430+480)“1933-1939”

Невинна Галина

НІМЕЦЬКО - ФІНСЬКІ ВІДНОСИНИ 1933 – 1939 РР.: ВЕРИФІКАЦІЯ БАЗОВИХ ПОЛОЖЕНЬ

Країни Північної Європи, які на початку ХХ століття не перебували у вирі подій світової політики, знаходились осторонь основних збройних конфліктів, після Жовтневого перевороту в Росії одразу опинились у центрі уваги великих держав і коаліцій. Це було викликано низкою причин політичного, економічного та територіально-просторового характеру.

Антагоністичні протиріччя між західними державами та Радянською Росією дуже швидко привели до зацікавленості з їх боку в країнах Північної Європи. Сполучені Штати Америки,

Великобританія, Німеччина, Франція активно здійснювали політичний, економічний і воєнний тиск на скандинавів з метою перетворення їх на плацдарм для боротьби з комуністичною загрозою. Німеччині вдалось встановити свій контроль у Фінляндії, посилити вплив у Швеції та Данії. Норвегія опинилась у сфері впливу Великобританії.

Тим самим, головну роль почав відігравати саме геополітичний фактор: по відношенню до соціалістичної Росії, а потім Радянського Союзу північно-європейський регіон займав стратегічне флангове становище. Разом з тим, він на сотні кілометрів омивався океанічними водами, що, з одного боку, робило цей фланг відкритим, а, з іншого – дозволяло в майбутньому використовувати там усі види морських озброєнь. В економічному відношенні Німеччина розглядала Фінляндію, Норвегію й особливо Швецію в якості найважливішого джерела стратегічної сировини. Зокрема, до Другої світової війни Німеччина була головним споживачем фінської руди (мідної, молібденової, нікелевої). Півострів довжиною у тисячу миль, що простягається від входу в Балтійське море до Полярного кола, має велике стратегічне значення. Спускаючись до океану, норвезькі гори розбиваються на численні острови, які оточують береги. У територіальних водах між цими островами і материком пролягає коридор, яким Німеччина могла користуватись для виходу у відкрите море, з досить помітними збитками для англійської блокади. Німецька військова промисловість залежала головним чином від поставок шведської залізної руди, яка влітку надходила через шведський порт Лумо в північній частині Ботнічної затоки, а взимку, коли затока замерзала, - через порт Нарвік, на західному узбережжі Норвегії.

Водночас Скандинавські країни та Фінляндія займали стратегічно вигідне (по суті, блокуюче) становище по відношенню до радянських військово-морських баз і торговельних портів у Фінській затоці та Заполяр'ї, а також до німецьких – на Балтиці та у Північній Німеччині. Тому ці країни мали важливе значення в планах боротьби західних держав як проти Радянського Союзу, так і проти Німеччини з її союзниками.

У такій складній міжнародній ситуації кожна із держав Північної Європи намагалася гарантувати свої цілісність, суверенітет і майбутнє. Мова йшла про забезпечення як мінімум трьох чинників, які б сприяли цьому: по-перше, належної обороноздатності; по-друге, сильних і впливових союзників серед великих держав того часу; нарешті, по-третє, виваженої політики стосовно своїх більш потужних сусідів.

Після того як Ліга націй виявилась слабким гарантом миру, Фінляндія у другій половині 1930-х рр. стала будувати свою зовнішню політику на основі північного нейтралітету. Швеція, Норвегія і Данія – країни, які були нейтральними під час Першої світової війни, і становили одну групу в міжвоєнний період. Вважалось, що Фінляндії, якщо вона приєднається до неї, вдасться залишитись поза конфліктами великих держав. Скандинавська альтернатива мала стати для Фінляндії реальним виходом із небезпечного становища – опинитись в епіцентрі конфлікту між Німеччиною та СРСР.

Консервативні кола уряду Суомі вважали, що для захисту своєї незалежності необхідна підтримка будь-якої великої держави. Йшлося, насамперед, про Німеччину. Але більш помірковано налаштовані політичні сили Фінляндії також розуміли, що пріоритетне співробітництво з Німеччиною не повинно шкодити фінській орієнтації на країни Скандинавії. Водночас і те, й інше мало здійснюватись лише в обмеженому взаємозв'язку. Такої позиції, однак, не поділяли крайньо праві політичні течії у Фінляндії. Як відзначив у своїх мемуарах

маршал Г.К. Маннергейм, “існували кола, де відчужено ставились до думки про орієнтацію на північні країни”, “... вони як і раніше, звертали погляд на Німеччину” [1, с. 58].

Співпадання поглядів у країні щодо перспектив співробітництва з Німеччиною проявилось головним чином у тому, що в ній проглядалась опора і сильна противага Радянському Союзу в балтійському регіоні. Здавалося, що у даних умовах фінський уряд зможе більш впевнено проводити свою східну політику, з одного боку, тримаючись на певній відстані від СРСР, а, з іншого, не ускладнюючи з ним відносин. Але при цьому була небезпека опинитись між молотом та ковадлом у випадку конфліктної ситуації між Німеччиною і Радянським Союзом. Виходом з такого становища могла б стати скандинавська альтернатива. Не було, однак, зрозуміло: кого врешті-решт обере Фінляндія союзником – Німеччину чи Швецію.

Фінський професор В. Войонмаа у доповіді “Балтійське питання з економічної і політичної точки зору” наголошував, що область Балтійського моря є найбільш неспокійною частиною Європи [2, с. 41-45]. Ця доповідь була виголошена у 1934 році, тобто в період, коли світ почав готуватись до нових воєн і конфліктів. “... В атмосфері немає заспокоєння, загроза війн, саме війн у множині, зростає за цей рік. Це вже не поблажливі 20-ті роки, коли великі держави, які святкували перемогу, готові були “великодушно”, з прихованими розрахунками допомагати Німеччині, вірили, що зуміють завадити росту СРСР і з задоволенням виголошували паціфістські фрази. Це не настрої, які покликали до життя конференцію з роззброєння. Фінансовий крах вразив світ до самих глибин” [3, с. 109]. Таку влучну характеристику цьому періоду дала посол Радянського Союзу в Швеції О. Коллонтай.

Саме в цей час малим державам потрібно було вибирати собі союзників, військових партнерів із стану сильних світу цього або створювати свої власні коаліції, поклатись на власні сили. Така доленосна дилема постала перед Суомі в період, який має неоднозначний і суперечливий характер, насичений політичними інтригами та лицемірством. Фінляндія була втягнута в суперечки і конфлікти найсильніших держав того часу. Фінським політикам доводилось маневрувати в руслах зовнішніх інтересів Німеччини, Англії, Швеції та СРСР. У такій обстановці особливого значення набули німецько-фінські відносини. Вони не лише впливали на політику обох держав, але й на характер і особливості міжнародних відносин у Європі в 30-х рр. XX ст.

Мета наукової розвідки – підсумувати концептуальні основи аналізу комплексу німецько-фінських відносин у 1933 - 1939 рр. і з’ясувати їх вплив і роль в еволюції тогочасної європейської та міжнародної політики.

Дослідивши комплекс німецько-фінських відносин у 30-х рр. XX століття, можна зробити висновок, що роль і вплив цих стосунків на європейську та міжнародну політику мала вагоме, а подекуди й вирішальне значення. 1933 рік знаменував собою, як це очевидно сьогодні, перетворення післявоєнного періоду, який характеризувався численними та різноманітними зусиллями по утвердженню політики миру, в новий передвоєнний період.

Нацистська Німеччина та Фінляндія були державами з різною внутрішньою ситуацією. Також і у зовнішній політиці обох держав були протилежні інтереси. Тому після встановлення фашистської диктатури німецька дипломатія повинна була у відносинах з Фінляндією враховувати ті труднощі, які обмежували німецький вплив у Суомі. З іншого боку, гітлерівська Німеччина могла спиратись на впливові сили Фінляндії і ті цілі її зовнішньої політики, які

сприяли союзу Фінляндії з нацистською Німеччиною. З них вирішальну роль відіграла спільність антикомуністичних і антирадянських основних позицій. Існування подібних, а також і протилежних позицій Німеччини та Фінляндії обумовило цілі, і, перш за все, методи гітлерівської політики стосовно Суомі. За офіційними даними нацистської дипломатії, Німеччина ніколи не вимагала від Фінляндії більшого, ніж нейтралітет. Внутрішні ж оцінки і політична практика показують, що Німеччина у дійсності переслідувала по відношенню до Фінляндії далекоглядні цілі:

- основні прагнення нацистської політики стосовно Фінляндії ніяк не сумісні з визнанням фінського нейтралітету. Вони полягали у запобіганні будь-якого покращення фінсько-радянських відносин. В кінцевому підсумку політика Німеччини щодо Суомі активно сприяла втягненню Фінляндії у якості союзника у випадку фашистської агресії проти СРСР.

- робились спроби запобігти можливій участі Фінляндії у всіх заходах, спрямованих на супротив фашистській військовій загрозі. Для цього будь-яку підтримку Фінляндією системи колективної безпеки, запропонованої СРСР, а також будь-яке визнання Фінляндією санкційної політики Ліги націй, нацистська диктатура розцінювала як дії, що суперечать політиці нейтралітету.

- вплив Великобританії у Фінляндії повинен бути послаблений на користь зміцнення там позицій Німеччини.

- у сфері економіки мета Німеччини полягала в тому, щоб зберегти Суомі як ринок збуту німецької продукції і зекономити надлишок іноземної валюти для покриття пасивних сальдо стосовно інших країн. Крім того, мова йшла про те, щоб забезпечити німецьку військову промисловість стратегічно важливою сировиною (мідь, нікель).

У зовнішній політиці Німеччини на перших порах не відбулось якихось принципових змін. Впродовж перших трьох років перебування при владі Гітлер зосередився насамперед на обмеженні умов Версальського договору. Причому він спирався на ту базу, яку вже заклали його попередники Г. Штресерман, Г. Брюнінг і Ф. Папен. Зміни почались лише у 1936-1938 рр., коли Німеччина перейшла до ведення агресивної політики та окупації чужих територій.

Зовнішня політика нацистської Німеччини в передвоєнний період свідчить про спроби Гітлера втілити в життя свою ідеологічну програму. Разом з тим, вимоги територіально-політичного, військового та економічного характеру примушували його завойовувати й ті країни, які в ідеологічному відношенні не відігравали особливої ролі. Основним змістом зовнішньої політики гітлерівської Німеччини стосовно них стали пропаганда, переозброєння та дипломатія. У цьому сенсі яскравим прикладом виступають відносини з Фінляндією.

Фінська зовнішньополітична діяльність, на відміну від німецької, не мала настільки чітко визначених цілей. Ця політика навіть коливалася деякою мірою в різні сторони, що пояснюється відсутністю сталих зовнішньополітичних традицій. Скандинавські країни не особливо хотіли приймати Фінляндію до своєї спільноти. Контраст між націоналістичною, воєнною та неповороткою Фінляндією і демократичною Скандинавією, яка спиралася, з одного боку, на старі традиції, а, з іншого – на робітничий клас, був досить очевидним. Зрозуміло, що Фінляндія знаходилася на перехресті, де сходяться різноманітні політичні інтереси. З цього випливає коливання зовнішньої політики країни, те, що Фінляндія не могла знайти собі місця в жодному державному угрупованні. Історія епохи самостійності вказувала, що дві західні країни мали інтерес до Фінляндії – Англія і Німеччина. Обидві ці великі держави діють через своїх впливових представників у партійному житті Фінляндії. Єдиною традицією фінської

зовнішньої політики була ворожа позиція відносно тієї великої держави, кордони якої межують з Фінляндією - Радянського Союзу.

Невизначеність зовнішньополітичних орієнтирів знайшла своє відображення на внутрішньополітичній арені. На початку досліджуваного періоду спостерігається високий рівень прихильності владних і політичних кіл Суомі до Німеччини. Пронімецьких поглядів дотримувався маршал К.Г. Маннергейм, президент П.Е. Свінгууд, прем'єр-міністр Т.М. Ківім'які та ін.; в парламенті діяла профашистська партія – Патріотичний народний рух; значного поширення отримав рух фінських фашистів – лапуаський рух. Німеччина фінськими політиками розглядалась як сила, що може протистояти Радянському Союзу, а також як панацея проти поширення комунізму на західні країни. Але з середини 1930-х рр. ситуація дещо змінилась. Німеччина починає вести активні дипломатичні ігри з Радянським Союзом, в яких Суомі відводилось досить невігідне місце. Авторитет Гітлера в Гельсінкі значно похитнувся після Мюнхенських подій 1938 р., а окупація Австрії та Чехословаччини остаточно підірвали репутацію нацистів у малих державах.

Спробою Фінляндії відмежуватись від впливу нацистської Німеччини стало проголошення політики нейтралітету. Але цей маневр на загал виявився вигідним Гітлеру, оскільки нейтральні країни можна було виключити з числа потенційних противників. Не зумівши втілити в життя політику “північного нейтралітету” Фінляндія виявила прагнення до покращення стосунків з Радянським Союзом.

Отже, зовнішня політика Суомі в 30-х рр.. ХХ століття відзначалась досить суперечливим характером. Як і на початку досліджуваного періоду, Німеччина, Англія, Швеція та Радянський Союз залишаються рівнозначними партнерами. Жодна з цих держав не здобула переваги в зовнішньополітичних інтересах Фінляндії. Політичні маневри між Радянським Союзом і Німеччиною викликали недовіру з обох сторін. Така тактика виявилась невдалою. Позиція Німеччини, яка, здавалося, була досить міцною, похитнулась. К.Г.Маннергейм, котрий, як відомо, досить прихильно ставився до гітлерівської Німеччини до кінця 30-х рр., змінив свої погляди. За влучним зауваженням, “агресивно-люмпенська поведінка Гітлера у внутрішній і зовнішній політиці не сприймалась аристократом Маннергеймом” [4, с. 14]. Його ілюзії стосовно Німеччини і націонал-соціалістів, якщо вони були, незабаром розвіялись. У зв'язку з окупацією Чехословаччини Маннергейм написав сестрі Єві: “...намагання просто перетворити народи Європи в білих негрів для служби Третьюму рейху... Ми обурювались проти дій росіян, але це лише дитячі забавки в порівнянні з Адольфусом, начальником його Чека Гімmlером і його улюбленими помічниками. Ми стоїмо перед кінцем світу” [5, с. 92].

Крім того потрібно відзначити, що орієнтація Фінляндії на зовнішньополітичній арені змінювалася залежно від поглядів керівників країни. У 30-ті рр. вплив президента на діяльність зовнішньополітичного відомства мав другорядне значення. Дипломатична діяльність знаходилась у віданні урядів і безпосередньо міністра закордонних справ. Урядові перетрубації співпадають із змінами зовнішньополітичної орієнтації країни, а це дає підстави говорити про те, що зовнішню політику країни проводила обмежена група осіб, а не широкі політичні кола.

Загалом взаємодія між нацистською Німеччиною та Фінляндією, ґрунтуючись на політичній осі, носила різноплановий і системний характер. Найбільш результативним і змістовним у контексті німецько-фінських відносин було партнерство Німеччини та Фінляндії у військовій сфері, незважаючи на нерівномірність мілітаризації цих країн. Це насамперед

стосувалося зміцнення обороноздатності Суомі, покращення якісного складу військової техніки (особливо в авіації та артилерії), підвищення рівня виучки офіцерських кадрів і особового складу армійських підрозділів. Німецька армія, хоч і швидкими темпами, створювалась фундаментально та якісно, із врахуванням не лише власного досвіду, а й здобутків колишніх противників, з використанням технічних новинок і тактичних змін у веденні бою. Крім того, неабияке значення мала ідеологічна підготовка особового складу. Маючи ряд суттєвих недоліків, німецька армія переважала армії Франції та Англії в кількісному та якісному відношеннях. Особливість її полягала в тому, що це була армія, готова до розгортання та ведення загарбницької війни.

Фінські збройні сили на початку 1930-х рр. також стояли перед проблемою реформування. Фельдмаршал К.Г. Маннергейм, зважаючи на зміни на міжнародній арені, першочерговим завданням бачив створення оборонної армії. Тобто, головна відмінність воєнної політики обох держав полягала в тому, що німецька армія своїм реформуванням впливала на настрої у міжнародній сфері, а фінська армія змушена була підлаштовуватись під ці настрої. Військовий потенціал Суомі був незначним і застарілим. Найбільші надії покладались на новостворену систему оборони – лінію Маннергейма.

Військове співробітництво Німеччини та Фінляндії було активним у всіх сферах. Перш за все німецька пропаганда наголошувала на подіях 1918 р. та спільних діях фінів і німецької армії під час громадянської війни в Росії. Стосовно цього проводились різні зустрічі ветеранів, святкувались річниці та пам'ятні дати. Німці тут обрали тактику, яка мала неабиякий успіх у фінської громадськості та засобах масової інформації. Сферою взаємодії ВПС обох країн було створення спільних повітряних шляхів, транзитних аеродромів та обмін досвідом, який носив характер спортивно-військових змагань. Активізувалось відвідання берегів Фінляндії німецькими суднами, які також частіше мали неофіційний характер. Такі візити відбувались і на найвищому рівні. Особливо активним був обмін візитами К. Маннергейма та Г. Герінга. Частота даних візитів і те, що маршал не афішував їх, свідчить про добре продуману тактику співробітництва Німеччини та Фінляндії, яку приховували від Радянського Союзу й Англії. Але було б помилкою вважати, що фінський уряд однозначно у виборі військового партнера зробив головну ставку на Німеччину. Швидше це, так як і загалом поведінка у сфері зовнішньої політики, було маневрування в умовах можливого спалаху війни. А оскільки явним джерелом небезпеки виступала сама гітлерівська Німеччина, потрібно було налагоджувати з нею приязні стосунки.

Підсумовуючи, можна зазначити, що співробітництво у військовій сфері, на відміну від політичного, було більш стабільним і перспективним у плані зближення та поглиблення партнерства.

Економічна взаємодія, навпаки, характеризувалася нестабільністю та суперечливістю. Німеччина прагнула використати вигідне геополітичне становище Фінляндії. Водночас колосальні лісові масиви та потреба в імпортному продовольстві, сировині для переробної промисловості сприяли активній зовнішньоторговельній діяльності фінського керівництва. Найбільшим конкурентом у цій сфері в сенсі співпраці з Суомі для Німеччини була Англія. З 1931 р. Англія займала перше місце у фінському товарообороті, у 1933 р. її змінила Німеччина, але на дуже короткий термін.

Економіка Фінляндії в 30-ті рр. минулого століття зводилась перш за все до самозабезпечення країни зерном та придбання військового спорядження, а економіка

Німеччини характеризувалась прискореним розвитком важкої та військової галузі промисловості. Нерівномірність розвитку цих країн пояснює відсутність активних економічних стосунків. Крім того німецький уряд занадто активно почав тиснути на фінів і повертати важелі економіки на німецький бік.

З кінця 1933 р. економічні відносини Німеччини та Суомі перебували в стані торговельної війни. Зняти напругу уряди обох країн вирішили укладенням торговельної угоди. Але цей договір, який явно був вигідним лише німецькій стороні, тільки поглибив суперечності. Занадто великі вимоги до маленької країни, конкуренція Англії не дали можливості Німеччині закріпити свій успіх в економіці Фінляндії.

В культурному відношенні Німеччина намагалася штучно апіорі підтримати тезу про спорідненість німецького та фінського народів. Але, не отримавши підтримки, німці відмовились від пропаганди “північної ідеї”. Особливо сильним був ідеологічний тиск з боку Німеччини у 1935-1936 рр. Саме в цей час розпочалась кампанія по поширенню в Суомі нордичної ідеї А.Розенберга. Однак німці не досягли тут великого успіху, оскільки населення Фінляндії в етнокультурному відношенні було більш близьким до скандинавських країн.

З цієї точки зору треба відзначити, що всі події тогочасного періоду сприймаються через діяльність органів влади, реакції на них сусідніх країн, мас-медіа.

Коливання в закордонній політиці Фінляндії справляли негативний вплив на ставлення до Суомі сусідніх країн. У скандинавських колах її навіть вважали ненадійним політичним партнером, який не має чітко визначених позицій. Швеція намагалася не йти далі культурного зближення, але навіть тут гостро стояла проблема статусу шведської мови у Фінляндії. Постійним “яблуком розбрату” між цими країнами були Аланди. Зближення з Німеччиною насторожувало скандинавські країни, що привело до спроби створення блоку північних країн. Але вона була невдалою і врешті-решт Данія та Норвегія також відмовились від співробітництва, яке їм запропонувала Фінляндія. Активний вплив на зовнішню політику Суомі, а отже і на її стосунки з Німеччиною, мала Англія. Англійський вектор у зовнішній політиці Фінляндії, поряд з німецьким та скандинавським, був визначальним. Англія активно підтримувала всі поступки Фінляндії в бік Німеччини, оскільки для неї самої балтійський регіон мав лише економічний інтерес. Така підтримка пояснюється тим, що Англія намагалася протистояти поширенню впливу Радянського Союзу на північну країну. Фінський уряд, заручившись підтримкою такої могутньої країни, почувався також більш впевнено. Для СРСР Фінляндія була настільки ж стратегічно важливою територією, як і для Німеччини. Тому в 1930-ті рр. в трикутнику Москва - Гельсінкі – Берлін відчувалась постійна напруга.

Непостійність зовнішньої політики вносила сум'яття у внутрішнє життя країни. Громадськість Суомі активно реагувала на всі зміни на міжнародній арені, а також у зв'язку з цим на перебіг подій у зовнішньополітичній сфері своєї країни. Політика Німеччини та Фінляндії висвітлювалась у друкованих засобах масової інформації, причому різних за ідеологічним спрямуванням. Ті ж газети містили відгуки на різні події у сфері науки та культури, візити громадських діячів, з яких можна було судити про ставлення фінської громадськості до відносин із Берліном взагалі. Впродовж досліджуваного періоду відчувається прихильне ставлення до Німеччини з боку фінів, їх гостинність до німецьких відвідувачів, як приватних, так і офіційних, активна співпраця студентської молоді, спортсменів. Лише двічі фіни критично і навіть гостро відізнались про німецький уряд: у повідомленнях про події в Мюнхені у 1934 р. і під час дебатів, підписання та ратифікації торговельної угоди також у 1934

р. Але поступово, з посиленням агресивної політики гітлерівської Німеччини симпатії фінів зменшуються. Фінське суспільство повільно, але неухильно відмежувалось від ультрареакційних і жорстоких цілей нацизму: “Фашизм веде до війни, але він також буде за це відповідати. Нова жахлива зброя приведе до того, що війна завершиться завдяки своїй неможливості порівняно швидко. І горе тим ініціаторам, які тоді будуть визнані винуватцями. Фашистський націонал-соціалізм і крайньо права політика викликала у всіх країнах велику ненависть до людей і готовність народів використовувати насилля проти інших” [6, с. 64].

Загалом німецько-фінські відносини розглядались у Берліні та Гельсінкі в різних площинах. Німецький напрямок у зовнішній політиці Суомі був одним із основних, поряд із скандинавським та англійським. Німеччина розглядалась як противага Радянському Союзу і сильний військовий партнер. Разом з тим у зовнішньополітичній сфері Суомі не було проблем, які б вимагали негайного вирішення. Це дозволяло фінському уряду більш-менш спокійно маневрувати між потенційними партнерами і, по можливості, не втрачати доброзичливих стосунків.

Відносини Суомі та гітлерівської Німеччини змінювались протягом передвоєнного часу залежно від розвитку міжнародного співвідношення сил, а також внутрішньополітичної ситуації у Фінляндії. Тим не менше, досягнення цілей німецької політики стосовно Фінляндії ніколи не викликали сумнів. Це пояснюється не лише активною дією німецького нацизму на фінську політику, але і сукупністю факторів, які визначали позицію Фінляндії на міжнародній арені. Перш за все, гітлерівська Німеччина могла скористатись тим, що ні одне впливове угруповання фінської аристократії не переслідувало політики, яка могла б створити передумови для покращення фінсько-радянських відносин. Крім того, позиція нацистів стосовно Фінляндії у значній мірі полегшувалась політикою змови з гітлерівською Німеччиною, якої дотримувались західні держави. Таким чином, не дивлячись на деякі спірні положення, в цілому склалась ситуація, при якій у кінці 1930-х рр. у німецько-фінських відносинах переважали тенденції, які відповідали інтересам Німеччини.

Фінляндія для Німеччини була другорядним, але досить важливим партнером. З одного боку це країна, якій можна було запропонувати партнерство, а то і покровительство, з іншого – вигідний стратегічний та економічний партнер. Якби там не було зацікавленість обох сторін одна в одній очевидна. А бурхливі події міжвоєнного періоду стали фоном і каталізатором у співробітництві Німеччини та Фінляндії на всіх рівнях та у всіх сферах життя обох країн.

Джерела та література

1. Маннергейм К.Г. Мемуари / К.Г.Маннергейм. - М.: Вагриус, 1993. – 509 с.
2. Государственный архив Российской Федерации (ГАРФ) (Москва, РФ). Ф. 528, Оп. 5, Д. 583. Информационные сводки по финской прессе. 1934 г. 135 с.
3. Российский государственный архив социально-политической истории (РГАСПИ) (Москва, РФ). Ф. 134, Оп. 3, Ед. хр. 21. Коллонтай А.М. Записки за 23 года дипломатической работы. Тетрадь 11. 1934 г. 145 с.
4. Буханов В.А. Гитлеровский “новый порядок” в Европе и его крах, 1933-1945 гг. / В.А.Буханов - Екатеринбург, 1994. - 166 с.
5. Маннергейм К.Г. Мемуари / К.Г.Маннергейм. - М.: Вагриус, 1993. – 509 с.
6. Государственный архив Российской Федерации (ГАРФ) (Москва, РФ). Ф. 5283, Оп. 5, Д. 580. Информационные сводки по финской прессе. 1934 г. 125 с.

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА	3
NOTA BENE	
Киридон Алла, Троян Сергій ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО ІСТОРИЧНОГО ДИСКУРСУ	4
ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ	
Гон Максим ЄВРЕЇ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ АВТОРИТАРНИХ/ТОТАЛІТАРНИХ РЕЖИМІВ: НЕКОНВЕНЦІЙНИЙ ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС	16
Долганов Петро ЕКОНОМІЧНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ В ІДЕОЛОГІЇ І ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ПАРТІЙ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ	21
Борщевич Володимир ДЖЕРЕЛА ПРИБУТКІВ, ЗАМОЖНІСТЬ ВОЛИНСЬКОГО ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА У 30-Х РР. ХХ СТ.	28
Жив'юк Андрій ДІЯЛЬНІСТЬ УЛАСА САМЧУКА НА ТЕРИТОРІЇ РЕЙХСКОМІСАРІАТУ «УКРАЇНА»	32
Киридон Євгенія ЖІНКИ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ: ГЕНДЕРНИЙ ДИСКУРС	49
Луценко Катерина ПОЛІТИЧНА РЕКЛАМА ЯК ІМІДЖЕВА ТЕХНОЛОГІЯ У СИСТЕМІ КОМУНІКАЦІЇ ТА МАРКЕТИНГУ (концептуальний аналіз на прикладі України)	57
Васюк Анатолій КУЛЬТУРНО-ГУМАНІТАРНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ПОЛЬЩЕЮ	63
ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: НАУКОВИЙ ДИСКУРС	
Олексієвець Тарас ГЕНЕЗА ЧЕСЬКИХ ЛОКАЦІЙНИХ МІСТ: МІСТОБУДІВНИЙ І УРБАНІСТИЧНИЙ ДИСКУРС	68
Алієв Максим МІЖНАРОДНІ ТОРГОВО-ТРАНСПОРТНІ ШЛЯХИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ	72
Шеретюк Валерій ПЕРЕДУМОВИ ПЕРШОГО ПОДІЛУ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ: ДИСКУРС ДИСИДЕНТСЬКОГО ПИТАННЯ	77
Северова Ольга ДЕКАБРИСТИ І ПОЛЬСЬКЕ ПИТАННЯ: ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС	82

Венгер Наталія МЕНОНІТСЬКА СКЛАДОВА РОСІЙСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ: (НА ПРИКЛАДІ ТАВРІЙСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ ДР. ПОЛ. ХІХ СТ. – 1914 Р.)	85
Бондарчук Тетяна СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ДУМКА АНГЛІЇ ВІДНОСНО ПОЛІТИКИ КРАЇНИ В ІНДІЙСЬКИХ ВОЛОДІННЯХ	92
Кузьма Тетяна ДЕРЖАВА МАКСИМІЛІАНА В МЕКСИЦІ: ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	96
Косяк Світлана НІМЕЦЬКИЙ КОЛОНІАЛЬНО-ТОВАРИСЬКИЙ РУХ У 1842 – 1882 рр.	101
Троян Павло КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ В НІМЕЧЧИНІ ДО ПРОБЛЕМ ІМПЕРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.	105
Валюх Людмила НІМЕЦЬКА КОЛОНІАЛЬНА ЕКСПАНСІЯ В АФРИЦІ У ВИСВІТЛЕННІ БРИТАНСЬКОЇ ПРЕСИ	111
Плюта Наталія ФРАНЦУЗЬКИЙ КОЛОНІАЛІЗМ: ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ТА ІДЕОЛОГІЧНИЙ ВИМІРИ	116
Долід Вячеслав ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ АНГЛІЇ В СЕРЕДИНІ 90-Х РОКІВ ХІХ СТ.	126
Блох Юлія ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У КОНТЕКСТІ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ДИСКУСІЙ ПОЧАТКУ ХХ СТ.	132
Сталоверова Ганна ЕВОЛЮЦІЯ БРИТАНСЬКОГО КОЛОНІАЛІЗМУ (1914-1921 рр.): КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ	137
Алексієвець Леся ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В ПОЛЬЩІ: ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС 1918–1926 РР.	142
Гакман Сергій ПРОБЛЕМА БЕССАРАБІЇ ТА БУКОВИНИ У КОНТЕКСТІ РАДЯНСЬКО-РУМУНСЬКИХ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН. 1917-1940 РР.	153
Давлетов Олександр «ГІТЛЕРЮГЕНД» І МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА НСДАП В 1933-1936 рр.	159
Невинна Галина НІМЕЦЬКО - ФІНСЬКІ ВІДНОСИНИ 1933 – 1939 РР.: ВЕРИФІКАЦІЯ БАЗОВИХ ПОЛОЖЕНЬ	165
Дорофеев Денис ШВЕЙЦАРІЯ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД І В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОЇ ЕВОЛЮЦІЇ	170

Рощина Галина НЕОНАЦИЗМ У СУСПІЛЬНО -ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ СУЧАСНОЇ НІМЕЧЧИНИ	176
Лесняк Віталій РОЗПОДІЛ ВЛАДИ В ІСПАНІЇ: ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ДИСКУРС ФРАНКІСТСЬКОГО І ПОСТФРАНКІСТСЬКОГО РЕЖИМІВ	182
Христюк Тетяна ПОЛІТИЧНА ОПОЗИЦІЯ В РОСІЇ (КІНЕЦЬ 1980-Х – 2000 РР.): КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ПІДСУМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ	188
Наумов Андрій ПЕРША ПРЕЗИДЕНТУРА ВОЛОДИМИРА ПУТІНА: ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС	195
Троян Віктор СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕВОЛЮЦІЇ ПАН'ЄВРОПЕЙСЬКОГО РУХУ: ПЕРСПЕКТИВИ ОБ'ЄДНАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НАРОДІВ	201
Тихомирова Євгенія РОЛЬОВА УЧАСТЬ ПАБЛІК РИЛЕЙШНЗ У ПРОЦЕСАХ ПОЛІТИЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	212
Дукмас Олена ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКА ІДЕЯ У ВИМІРІ РЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	220
Хаврук Ігор ГЕНЕЗА Й ЕВОЛЮЦІЇ ІНСТИТУТІВ РЕФЕРЕНДУМУ ТА ПЛЕБІСЦИТУ: ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС	230
ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРИОГРАФІЇ	
Троян Сергій ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ НІМЕЦЬКОГО КОЛОНІАЛІЗМУ: АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ	237
Киридон Алла СОЦІОІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН У РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ 1917 – 1930-Х РОКІВ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС	243
Постоловський Руслан ЕВОЛЮЦІЯ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС	269
Герасимчук Таміла ГЛОБАЛЬНА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ США: КОНЦЕПТУАЛЬНО-ДОКТРИНАЛЬНИЙ ДИСКУРС	273
Шеретюк Оксана ПОЛІТИЧНІ ІМПЕРАТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС	279
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	291

Наукове видання

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

Випуск 18

Спецвипуск: Проблеми історії в сучасному науковому дискурсі

Відповідальний за підготовку збірника до видання – С.С. Троян

Комп'ютерна верстка – С.С.Троян

Обкладинка – С.С.Троян

Підписано до друку 30. 11. 2009 р. Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”. Наклад 100. Обліково-видавничих аркушів 30,00. Віддруковано засобами оперативної поліграфії ПП Самборський І.О., вул. Толстого, 3, м. Рівне, Україна, 33028.

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. – Рівне: РДГУ, 2010. – Випуск 18. – Спецвипуск: Проблеми історії в сучасному науковому дискурсі. – 296 с.